

Yazı ve Savaş: 18. Yüzyıl Savaşlarında Beyannameler, Fetvalar, Tevarihler

Habib Saçmalı, Nurettin Özel, Yusuf Ziya Karabıçak, Deniz Çolak

Erken modern dönemde savaş, çok büyük lojistik ve organizasyon sıkıntılarını beraberinde getirirdi. Rakipleri gibi Osmanlı Devleti de her sefer dönemi on binlerce insanı bir yerden bir yere götürmek, onları silahlandırmak ve iaşelerini sağlamak gibi sorunlarla uğraşmak zorundaydı. Osmanlılar en başından beri bu problemleri emir-komuta zincirini ve haberleşmeyi etkili şekilde temin eden bir yazılı bürokratik sistem oluşturarak çözmeye çalıştılar. Yine de savaşta yazının tek işlevi bu değildi ve harekete geçirilen kitleler gibi, devlet elitlerini, yerel toplulukları, muhtemel müttefikleri ve hatta düşmanları bile ikna etmek ve bazen de küçük düşürmek için kullanılıyordu. Bu panel, Osmanlı ve yabancı arşiv kaynaklarını ve vakanüvis anlatılarını kullanarak, yazı yazmanın savaşla nasıl iç içe geçtiğini ve silahların gürültüsü altında yazı yazmanın tam olarak ne işe yaradığını araştırıyor.

18. yüzyılda özellikle Osmanlıların Avrupa'daki savaşları ve diplomatik girişimleri Virginia Aksan'dan Kahraman Şakul'a, Kemal Beydilli'den Fatih Yeşil'e alanın pek çok önemli tarihçinin çalışmalarına söz konusu oldu. Yine de Osmanlı savaşlarında içe ya da dışa yönelik propaganda ve kamu diplomasisi gibi alanların çok fazla ilgi gördüğü söylenemez. Bu panelde sunulacak tebliğler, savaşı diplomasinin bittiği an olarak değil, diplomasinin silahla devam ettirilmesi şeklinde ele almaktadır. Yazı, devletler tarafından oluşturulan siyasi söylemlerin kayda geçirildiği ve yayıldığı ve savaş sırasında kendi amaçlarına yönelik hamlelerinde kullandıkları en önemli araçlardandır. Amaçları imparatorluklar arası diplomasiyi ya da hedefteki toplumlara etkilemek olan beyannamelerin yanında aslında hukuki metinler olan fetvalar ve savaşların seyrini eğitilmiş bir kitleye anlatan tevarihler de savaşla bağlantılı olarak yazıyı bir silah olarak kullanıyordu. Çoğu zaman tarihi yazabilmek için kullanabileceğimiz birincil malzeme olan yazıya belirli tarih anlarına odaklanarak eleştirel bakmak tarihsel materyali anlamada daha temelli bir bakış kazandıracaktır.

Paneli oluşturan sunumlar on sekizinci yüzyılda dört savaş anını irdelemektedir. Habib Saçmalı'nın sunumu 1722'de Safevi devletinin yıkılmasından sonra oluşan karmaşada Osmanlı ve Afganlar arasındaki karşıt fetvaların ve diplomatik mektuplar ve hükümler gibi diğer yazılı metinlerin nasıl bir amaca yönelik kullanıldıklarını irdeleyerek, genelde hukuki ve idari anlamı için okunan bu metinlerin "kamu diplomasisi" bağlamında propaganda maksatlı kullanımlarını tartışmaktadır. Nurettin Özel, 1746 Kerden Anlaşması'ndan önce İstanbul'a gelen İran elçisi Fethali Han'ın yazdıklarının ve onun hakkında yazılanların aslında savaşla barış arasında bir araf anını oluşturduğunu ve Kerden Anlaşması'na giden yolu döşediğini belirlemektedir. Yusuf Ziya Karabıçak, 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı ve Rus beyannamelerini inceleyerek, Aydınlanma terimlerinin ve aydınlanmacı mutlakiyetçilik ideolojisinin iki imparatorluk arasında paylaşıldığı ve ayrıştığı anların altını çizmektedir. Deniz Çolak ise 1774-1783 yılları arasında Kırım İç Savaşı esnasında Şahin Giray aleyhinde oluşturulan olumsuz propagandanın 1787'deki savaşa giden yolu açtığını göstermektedir.

Kısacası "Yazı ve Savaş" paneli, Osmanlıca, Farsça, Yunanca, Fransızca ve Rusça kaynaklar kullanarak Reinhart Koselleck'in kavramsal tarih yaklaşımını da içinde barındıran daha geniş

bir bakış açısıyla 18. yüzyıl Osmanlı tarihindeki savaş anlarını yazıyla ilişkisi içinde ele almakta ve yazının savaştaki ve savaş ve diplomasi tarihindeki yerini araştırmaktadır.